

L'ajut mutu

Presentació del dossier

«Els homes, units per l'esperança,
»l'acció i la cooperació,
»accediran a unes esferes
»a les quals no haurien arribat sols»

ANDRÉ MAIRAUX

Josep Mañà

*Escola Massana
Barcelona*

La Revista d'Etnologia de Catalunya, fidel a la seva premissa de fer present en el nostre àmbit cultural la veu de l'antropologia amb la seva tasca d'indagació de la realitat humana en la seva dimensió social, vol dirigir la mirada i impulsar el coneixement i el debat vers aquelles qüestions que capitalitzen els anhels i les preocupacions dels ciutadans.

Moguda per l'esmentat afany, i com a contribució disciplinària al viu debat existent amb relació a les conseqüències derivades pel desballestament de l'estat del benestar i la crisi del sistema de la Seguretat Social, factors que són font d'incertesa i d'inquietud, dedica el dossier d'aquest número al tema de l'ajut mutu.

La consideració de la cooperació com a element essencial de la interacció social i de les estratègies de supervivència i de previsió enfront de la necessitat, de la desgràcia, de l'escassetat, del risc i de la incertesa; diferents anàlisis sincròniques i diacròniques de les diverses maneres en què a la nostra societat s'han materialitzat la solidaritat i l'assistència social, així com el contrapunt comparatiu d'exemples cooperatius en altres contextos culturals, són la tríada sintètica del contingut dels discursos que vertebreren i il·lustren els diferents articles d'aquesta monografia.

Partint de la consideració prèvia que en general en els treballs de camp no sovintegen les descripcions detallades de les formes de cooperació, i que des del punt de vista antropològic aquestes gairebé sempre s'han considerat intrínsecament en els nivells de significació de la integració i de la socialització, Claudi Esteva i Fabregat en el seu treball «Dialèctiques de la cooperació a les societats humanes», fa palesa la universalitat i alhora la diversitat de les formes i funcions de l'ajut mutu. Relacionada sempre amb sistemes econòmics i socials específics, la cooperació, com a fet moral inserit en la consciència, per l'esmentat autor, és equivalent a una terapèutica social.

La consideració de les situacions que impliquen l'ajut mutu, l'anàlisi de l'anomenat procés assistencial i de la seva variabilitat cultural relacionada amb el context històric i les bases economicopolítiques, socials i ideològiques, així com el conjunt de representacions, pràctiques i experiències subjectives que comporten, són els punts i les qüestions que remarca Josep M. Comelles en l'escrit «De l'assistència i l'ajut mutu com a categories antropològiques».

La relació de les diverses denominacions que consuetudinàriament rep l'ajut mutu en diverses llengües i indrets de la península Ibèrica, la contraposició de les diferències i els paral·lelismes de les formes d'intercanvi i de col·laboració que tradicionalment s'han donat en el món rural en els àmbits català, asturià i gallec, juntament amb la constatació de la dimensió moral i de les variables que adquireix la cooperació en contextos de subsistència i en aquells en què intervé el mercat, són aspectes de l'anàlisi explicitada en el treball «L'ajut mutu com a previsió de la necessitat: continuïtats i canvis», de Jesús Contreras i Susana Narotzky, els quals també fan esment de la realitat dels grups d'ajut mutu de

caràcter anònim que es desenvolupen actualment en contextos urbans, així com de la lògica específica de les formes de cooperació amb relació a les formes d'explotació i als vincles socials i de parentiu.

Una perspectiva històrica de la precarietat de les condicions de vida i de les peculiaritats de les institucions d'assistència als més necessitats a la Barcelona medieval, explicitada mitjançant la consideració de les característiques, els reglaments i les funcions de les confraries, així com amb la descripció de l'especificitat de les diverses institucions existents, és el tema de l'estudi «L'assistència a la Barcelona del segle XV», de Salvador Claramunt.

L'eclosió i les vicissituds de les organitzacions obreres, amb la seva acció reivindicativa, assistencial, cooperativa, instructiva i recreativa, i la significació de les societats de socors mutus i de les caixes d'ajut als vells, els malalts i els vaguistes com a precedents i embrions de les cooperatives i els sindicats, són els episodis històrics configuradors del nostre present que recull i descriu Teresa Abelló en el treball «L'ajut mutu en els inicis de l'associacionisme obrer: cooperatives i sindicats».

El tema de l'associacionisme agrari («La vertebració de l'ajut mutu a una societat pagesa: La Fatarella (Terra Alta) 1900-1936» de M. Cinta Margalef Faneca), exemplificat a partir de la consideració dels estatuts de quatre entitats assistencials, creades amb la finalitat de socórrer i pal·liar les conseqüències de la mort i de les malalties que afectaven tant les persones com el bestiar, així com per valoritzar i millorar l'activitat agrícola i ramadera, és molt eloqüent per conèixer el mutualisme i les formes d'ajut mutu abans de les lleis d'assegurança social i de la implantació de l'estat del benestar.

L'ajut mutu, com a mecanisme de lluita contra la discriminació i com a factor de protecció i de defensa de la integritat i de la identitat personal, col·lectiva i territorial, és copsat i ressenyat en el treball «El mutualisme com a narració de la identitat. La Societat de Protecció Mútua de Treballadors Units a Nou Mèxic (EUA)» de M. Jesús Buxó i Rey, la qual fa una àmplia descripció i anàlisi de les diverses implicacions i funcions de les anomenades germanats penitencials.

El creixent protagonisme del voluntariat que conforma l'anomenat tercer sector, entitats sense afany de lucre complementàries i alternatives dels sectors públic i privat, és abordat en l'estudi «La solidaritat avui: el cas d'una ONG per al desenvolupament» de José Luis Molina, treball que descriu el resultat d'una enquesta indicativa de les raons i motivacions que mouen els associats d'una entitat d'ajut a països del sud que treballa en l'àmbit de la sanitat.

Amb el desig que aquest dossier sigui un material de referència per a tots aquells interessats o compromesos en l'àmbit de la solidaritat i de la cooperació, voldria ser també exponent de la necessitat de cercar i de configurar noves formes i vies de col·laboració col·lectiva que impliquin elements qualitatius en tots els àmbits i que ajudin a combatre la desgràcia, la injustícia i la marginació. Agraïm als autors les seves valuoses col·laboracions, les quals, amb el seu conjunt d'aportacions i enfocaments, ofereixen una àmplia perspectiva i donen cos al concepte d'ajut mutu, interacció social que ha estat i és un dels ingredients més valuosos de la vida col·lectiva ja que determina el grau de la consideració que l'home fa d'ell mateix i del seu grup. Com expressen Jesús Contreras i Susana Narotzky en els darrers paràgrafs del seu treball la vigència o la desaparició de les formes de cooperació poden ser determinants per a la major o menor estabilitat, harmonia i reciprocitat de les relacions socials.